UOT: 338.48:008
Sevinc ƏSGƏROVA
Naxçıvan Dövlət Universiteti,
Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: ceferovas72@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-6676-2604

TURİZM VƏ MİLLİ MƏDƏNİYYƏTİMİZ

Xülasə: Məqalədə, göstərilir ki, Azərbaycanın zəngin tarixi, mədəni irsi və təbii gözəllikləri turizmin inkişafı üçün möhkəm əsas yaradır. Turizm təkcə istirahət vasitəsi deyil, həm də milli kimliyin, xalq sənətkarlığının, musiqinin və mətbəxin dünyaya tanıdılması üçün mədəni körpü rolunu oynayır. Şəki, Qəbələ, Naxçıvan, Şuşa kimi şəhərlər, muğam, xalçaçılıq, aşıq sənəti kimi dəyərlər Azərbaycanı mədəni turizmin regional mərkəzinə çevirir. Turizmin inkişafı həm iqtisadi gəlir gətirir, həm də milli dəyərlərin qorunmasına, qədim sənət növlərinin yenidən dirçəlməsinə xidmət edir.

Bəhs olunur ki, müasir dövrdə rəqəmsallaşma, gənclərin iştirakı və Qarabağ bölgəsinin bərpası turizm sahəsinə yeni nəfəs gətirir. Turizm və mədəniyyət bir-birini tamamlayan iki sahə kimi Azərbaycan cəmiyyətinin gələcək inkişafında əsas rol oynayır. Bu əlaqənin gücləndirilməsi milli irsin beynəlxalq səviyyədə təbliğini, mədəni müxtəlifliyin qorunmasını və ölkənin qlobal imicinin möhkəmlənməsini təmin edir. Turizm Azərbaycanın mədəniyyətini yaşadan və onu dünyaya tanıdan ən təsirli vasitədir.

Turizm və milli mədəniyyət bir-biri ilə sıx bağlı olan iki mühüm sahədir. Milli mədəniyyətin zənginliyi və özünəməxsusluğu turizmin inkişafı üçün əsas resurs rolunu oynayır. Azərbaycanın çoxəsrlik tarixi, mədəni irsi, folkloru, musiqisi, milli mətbəxi və memarlıq abidələri ölkəyə gələn turistlər üçün xüsusi maraq doğurur. Bu baxımdan, turizm təkcə iqtisadi gəlir mənbəyi deyil, həm də milli dəyərlərin dünyaya tanıdılmasında mühüm vasitədir.

Eyni zamanda, milli mədəniyyətin qorunması və turizm fəaliyyəti arasında düzgün balansın yaradılması böyük əhəmiyyət daşıyır. Mədəni turizmin inkişafı nəticəsində yerli icmaların iqtisadi rifahı artır, ənənələr yaşadılır və mədəni irs gələcək nəsillərə ötürülür. Beləliklə, turizm və milli mədəniyyətin qarşılıqlı təsiri ölkənin beynəlxalq imicinin formalaşmasına, milli kimliyin güclənməsinə və sosial-iqtisadi inkişafın dayanıqlığına mühüm töhfə verir.

Açar sözlər: Turizm, milli mədənyyət, maddi-mənəvi dəyərlər, coğrafi yerləşmə, turizm cəlbediciliyi və s.

Sevinc ASKEROVA

TOURISM AND OUR NATIONAL CULTURE

Abstract: The article shows that Azerbaijan's rich history, cultural heritage and natural beauties create a solid foundation for the development of tourism. Tourism is not only a means of recreation, but also plays the role of a cultural bridge for introducing national identity, folk crafts, music and cuisine to the world. Cities such as Sheki, Gabala, Nakhchivan, Shusha, values such as mugham, carpet weaving, ashug art make Azerbaijan a regional center of cultural tourism. The development of tourism brings both economic income and serves to protect national values and revive ancient art forms.

It is argued that in the modern era, digitalization, youth participation and the restoration of the Karabakh region breathe new life into the tourism sector. Tourism and culture, as two complementary areas, play a key role in the future development of Azerbaijani society. Strengthening this connection

ensures the promotion of national heritage at the international level, the preservation of cultural diversity and the strengthening of the country's global image. Tourism is the most effective means of preserving the culture of Azerbaijan and introducing it to the world.

Tourism and national culture are two important areas that are closely related to each other. The richness and uniqueness of national culture play the role of a key resource for the development of tourism. The centuries-old history, cultural heritage, folklore, music, national cuisine and architectural monuments of Azerbaijan are of particular interest to tourists visiting the country. In this regard, tourism is not only a source of economic income, but also an important means of introducing national values to the world.

At the same time, creating the right balance between the preservation of national culture and tourism activities is of great importance. As a result of the development of cultural tourism, the economic well-being of local communities increases, traditions are preserved and cultural heritage is passed on to future generations. Thus, the mutual influence of tourism and national culture makes a significant contribution to the formation of the country's international image, strengthening national identity and sustainability of socio-economic development.

Keywords: Tourism, national culture, material and spiritual values, geographical location, tourist attractiveness, etc.

Севинч АСКЕРОВА

ТУРИЗМ И НАША НАЦИОНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА

Абстракт: В статье показано, что богатая история, культурное наследие и природные красоты Азербайджана создают прочную основу для развития туризма. Туризм — это не только способ отдыха, но и своего рода культурный мост, знакомящий мир с национальной идентичностью, народными ремёслами, музыкой и кулинарным искусством. Такие города, как Шеки, Габала, Нахчыван, Шуша, а также такие ценности, как мугам, ковроткачество и ашугское искусство, делают Азербайджан региональным центром культурного туризма. Развитие туризма приносит как экономический доход, так и служит защите национальных ценностей и возрождению древних форм искусства.

Утверждается, что в современную эпоху цифровизация, участие молодёжи и восстановление Карабахского региона вдохнули новую жизнь в туристическую сферу. Туризм и культура, как две взаимодополняющие области, играют ключевую роль в будущем развитии азербайджанского общества. Укрепление этой связи обеспечивает популяризацию национального наследия на международном уровне, сохранение культурного разнообразия и укрепление мирового имиджа страны. Туризм – наиболее эффективное средство сохранения культуры Азербайджана и её популяризации в мире.

Туризм и национальная культура – две важные сферы, тесно связанные друг с другом. Богатство и самобытность национальной культуры играют роль ключевого ресурса для развития туризма. Многовековая история, культурное наследие, фольклор, музыка, национальная кухня и архитектурные памятники Азербайджана представляют особый интерес для туристов, посещающих страну. В этой связи туризм является не только источником экономического дохода, но и важным средством ознакомления мира с национальными ценностями.

При этом большое значение имеет создание правильного баланса между сохранением национальной культуры и туристической деятельностью. В результате развития культурного туризма повышается экономическое благосостояние местных сообществ, сохраняются традиции и передается культурное наследие будущим поколениям. Таким образом, взаимное влияние туризма и национальной культуры вносит значительный вклад в формирование международного

имиджа страны, укрепление национальной идентичности и устойчивость социально-экономического развития.

Ключевые слова: Туризм, национальная культура, материальные и духовные ценности, географическое положение, туристическая привлекательность и т. д.

Giriş

Turizm insan fəaliyyətinin ən qədim, eyni zamanda ən müasir sahələrindən biridir. Tarixin dərinliklərindən bu günə qədər insanlar yeni torpaqları, fərqli mədəniyyətləri, dilləri, adət-ənənələri kəşf etmək, istirahət və zövq almaq, bəzən də mənəvi rahatlıq tapmaq məqsədilə səyahət etmişlər. Müasir dövrdə isə turizm yalnız istirahət və əyləncə vasitəsi deyil, həm də ölkələrin iqtisadi inkişafının, beynəlxalq əlaqələrinin və mədəni inteqrasiyasının mühüm tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Azərbaycan da bu baxımdan zəngin turizm potensialına malik ölkələrdən biridir. Onun təbii-coğrafi şəraiti, qədim tarixi, çoxşaxəli mədəniyyəti və qonaqpərvər xalqı turizmin inkişafı üçün əlverişli zəmin yaradır.

Azərbaycan coğrafi baxımdan Şərqlə Qərbin kəsişdiyi ərazidə yerləşir. Bu coğrafi mövqe əsrlər boyu ölkəmizi müxtəlif sivilizasiyaların görüş yerinə çevirmiş, burada mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsiri baş vermişdir. Bu amil nəticəsində Azərbaycan torpaqları zəngin tarixi abidələrlə, memarlıq nümunələri ilə, qədim şəhər mədəniyyəti ilə formalaşmışdır. Bakı, Şəki, Gəncə, Naxçıvan, Qəbələ, Şuşa, Ordubad kimi şəhərlər bu mədəniyyətin canlı şahidləridir. Turizmin inkişafında bu şəhərlərin hər biri özünəməxsus rol oynayır və turistlərə həm qədimlik, həm də müasirlik aurasını bir arada hiss etməyə imkan verir [3, s. 63].

Azərbaycanın mədəni irsi çoxqatlıdır. Burada türk, fars, ərəb, Qafqaz və Avropa təsirlərinin sintezi müşahidə olunur. Lakin bütün bu təsirlər içərisində Azərbaycan xalqının özünəməxsus kimliyi, dili, musiqisi, memarlığı və xalq sənətkarlığı ön plandadır. Mədəniyyət bir xalqın ruhudur, turizm isə bu ruhu dünyaya tanıtma vasitəsidir. Ona görə də turizm yalnız iqtisadi fəaliyyət sahəsi kimi deyil, həm də milli mədəniyyətin təbliği və qorunması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycanın turizm potensialını dəyərləndirərkən onun təbii resurslarını da qeyd etmək vacibdir. Xəzər dənizi sahilləri, dağlar, meşələr, mineral bulaqlar, unikal iqlim şəraiti ölkəmizi həm yay, həm qış turizmi üçün cəlbedici edir. Qusar, Qəbələ, Quba, Şahdağ, Naftalan, Lənkəran kimi bölgələr müxtəlif turizm növləri üçün geniş imkanlar yaradır. Lakin bütün bu təbii gözəlliklərə əlavə dəyər verən əsas məqam mədəni mühitdir. Turist yalnız gözəllik görmək deyil, həm də hiss etmək, öyrənmək və dərk etmək istəyir. Məhz burada mədəniyyətin rolu ön plana çıxır.

Turizm və milli mədəniyyət: milli- mənəvi dəyərlərin yaşadılması

Azərbaycanın xalq musiqisi, aşıq sənəti, muğamı, xalçaçılığı, milli geyimləri, mətbəxi və adətləri turistlərin ən çox maraq göstərdiyi mədəni elementlərdəndir. UNESCO tərəfindən qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil olunan muğam sənəti, aşıq yaradıcılığı, xalçaçılıq ənənəsi və Novruz bayramı dünya miqyasında Azərbaycan mədəniyyətinin simvollarına çevrilmişdir. Turizm vasitəsilə bu dəyərlər daha geniş auditoriyaya tanıdılır və mədəni diplomatiyanın əsas alətinə çevrilir.

Azərbaycanın mədəni turizmi dedikdə, yalnız tarixi abidələrin və muzeylərin ziyarəti nəzərdə tutulmur. Buraya həm də musiqi festivalları, folklor bayramları, sənət sərgiləri, milli yeməklərin təqdimat tədbirləri, xalq oyunlarının nümayişi kimi fəaliyyətlər daxil olunur. Məsələn, Şəki İpək Yolu Festivalı, Qəbələ Musiqi Festivalı, Qara Qarayev adına Beynəlxalq Musiqi Festivalı, “Fantaziya” caz günləri kimi tədbirlər həm yerli, həm də xarici turistlərin mədəni zövqünə xidmət edir. Belə tədbirlər vasitəsilə Azərbaycan yalnız təbiət gözəllikləri ilə deyil, həm də incəsənət və yaradıcılıq mərkəzi kimi tanınır [2, s. 67].

XXI əsr bəşəriyyətin sürətli inkişaf dövrü kimi səciyyələnir. Qloballaşma prosesləri, texnologiyanın tərəqqisi, informasiya mübadiləsinin asanlaşması və sərhədlərin nisbətən açılması nəticəsində insanlar daha çox səyahət etməyə, yeni ölkələri, xalqları və mədəniyyətləri tanımağa meyilli olublar. Turizm artıq sadəcə istirahət və əyləncə vasitəsi deyil, həm də iqtisadiyyatın mühüm sahəsi, mədəni diplomatiyanın və beynəlxalq əlaqələrin əsas vasitələrindən biri hesab olunur. Müasir turizm bir ölkənin inkişaf səviyyəsini, cəmiyyətin qonaqpərvərlik ənənələrini və mədəni dəyərlərə münasibətini əks etdirən göstəricidir. Turizmin əsas məqsədlərindən biri insanların müxtəlif bölgələrdəki mədəni irs nümunələri ilə tanış olması, onların qorunması və təbliğinə töhfə verməsidir.

Azərbaycan müasir dövrdə həm iqtisadi, həm də mədəni baxımdan dinamik inkişaf edən ölkələrdən biridir. Coğrafi mövqeyi, təbii sərvətləri, qədim tarixi və zəngin mədəni irsi ölkəmizi turizm üçün olduqca cəlbedici məkana çevirir. Azərbaycanın ərazisində min illər boyu müxtəlif sivilizasiyalar, xalqlar və dinlər bir arada yaşamış, bunun nəticəsində çoxqatlı və rəngarəng mədəni irs formalaşmışdır.

Müasir turizmin əsas istiqamətlərindən biri məhz mədəni irs turizmidir. Bu anlayış turistlərin tarixi abidələr, sənət nümunələri, adət-ənənələr, milli geyimlər və mətbəx kimi dəyərlərlə tanış olmasını nəzərdə tutur. Dünyada milyonlarla insan hər il mədəni irs obyektlərini görmək, qədim şəhərləri gəzmək, muzeyləri və festivalları ziyarət etmək üçün səyahət edir. Bu, həm mənəvi, həm də iqtisadi baxımdan böyük dəyər yaradır. Azərbaycanın son illərdə turizm sahəsində həyata keçirdiyi islahatlar və beynəlxalq təşəbbüslər də məhz bu istiqamətə yönəlib.

Azərbaycan dövləti turizmi strateji inkişaf sahəsi kimi müəyyən etmişdir. Turizm haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, regionlarda yeni otel və istirahət mərkəzlərinin yaradılması, beynəlxalq sərgilərdə iştirak, e-viza sisteminin tətbiqi və infrastrukturun genişləndirilməsi ölkəmizin turizm potensialını artırmışdır. Bakı şəhəri bu gün həm müasir, həm də tarixi siması ilə turistlərin diqqət mərkəzindədir. Burada qədim İçərişəhər kompleksi, Qız Qalası və Şirvanşahlar Sarayı kimi mədəni irs nümunələri ilə yanaşı, Flame Towers, Heydər Əliyev Mərkəzi kimi müasir memarlıq inciləri də bir arada mövcuddur. Bu fakt Azərbaycanın keçmişlə bu günü birləşdirən, mədəni irsə dəyər verən, eyni zamanda müasirlikdən uzaq düşməyən bir ölkə olduğunu sübut edir.

Mədəni irs dedikdə yalnız maddi abidələr deyil, həm də xalqın mənəvi yaradıcılığı, adət-ənənələri, sənətkarlıq nümunələri, musiqi və ədəbiyyatı nəzərdə tutulur. Bu baxımdan Azərbaycan zəngin qeyri-maddi mədəni irsə malikdir. Muğam sənəti, aşıq yaradıcılığı, xalçaçılıq, milli rəqslər, Novruz bayramı və Azərbaycan mətbəxi UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs siyahısına daxil edilmişdir. Hər il keçirilən muğam və aşıq festivalları, xalça sərgiləri, milli mətbəx günləri həm yerli, həm də xarici turistlərin böyük marağına səbəb olur. Beləliklə, turizm vasitəsilə bu irs dünya miqyasında tanıdılır, gənc nəsil isə öz milli köklərinə daha yaxın olur.

Azərbaycanın bölgələri mədəni irs baxımından bir-birindən fərqlənən zənginliklərə malikdir. Şəki şəhəri öz tarixi memarlığı, karvansaraları, Şəki Xan Sarayı və sənətkarlıq ənənələri ilə UNESCO-nun Dünya İrs Siyahısına daxil edilmişdir. Qobustan qayaüstü rəsmləri bəşər tarixinin ən qədim mərhələlərini əks etdirən unikal sənət nümunələridir. Quba və Qusar bölgələri öz təbiət gözəllikləri ilə yanaşı, xalçaçılıq sənəti ilə də tanınır. Naftalanın müalicəvi nefti, Lənkəranın subtropik iqlimi, Qəbələnin dağlıq landşaftı və musiqi festivalları turizmin müxtəlif istiqamətlərinin inkişafına şərait yaradır.

Son illərdə Qarabağ bölgəsinin azad olunması ilə Azərbaycan mədəni irsinin bərpası və turizm potensialının genişləndirilməsi istiqamətində yeni mərhələyə qədəm qoyub. Şuşa şəhəri Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan olunmuşdur. Burada keçirilən "Xarıbülbül" musiqi festivalı, poeziya günləri, incəsənət sərgiləri və elmi konfranslar Qarabağın qədim mədəni həyatını bərpa etməklə yanaşı, onu beynəlxalq səviyyədə tanıdır. Qarabağ torpaqları həm tarixi abidələri, həm də təbiət gözəllikləri ilə

gələcəkdə Cənubi Qafqazın ən mühüm turizm istiqamətlərindən birinə çevrilə bilər. Bu bölgədə aparılan bərpa işləri həm iqtisadi canlanmaya, həm də milli kimliyimizin bərpasına xidmət edir.

Müasir turizm yalnız mədəni irsin nümayişi ilə kifayətlənmir, həm də onun qorunması üçün maddi baza yaradır. Turistlərin marağı artdıqca, mədəni abidələrin bərpası və saxlanılması daha çox diqqət mərkəzinə düşür. Bir çox hallarda mədəni irs obyektlərinin bərpası məhz turizm gəlirləri hesabına həyata keçirilir. Eyni zamanda, turizm sektorunun inkişafı yerli əhalinin məşğulluğunu artırır, regionların iqtisadi və sosial inkişafına təkan verir. Bu baxımdan turizm və mədəni irsin qorunması bir-birini tamamlayan proseslərdir.

Lakin müasir dövrdə turizmin inkişafı ilə bağlı müəyyən problemlər də mövcuddur. Bəzən kommersiya maraqları mədəni dəyərlərin orijinallığının itirilməsinə gətirib çıxarır. Mədəni irs yalnız turist cəlb etmək məqsədilə "səhnələşdirilmiş" formada təqdim olunur ki, bu da onun təbii mahiyyətinə zərər vura bilər. Buna görə də turizm siyasəti elə qurulmalıdır ki, milli mədəniyyətin təbliği kommersiyalaşmadan uzaq, səmimi və təbii şəkildə həyata keçirilsin. Bunun üçün dövlət qurumları, mədəniyyət və turizm nazirliyi, ictimai təşkilatlar və yerli icmalar arasında sıx əməkdaşlıq vacibdir.

Turizmin mədəniyyətlə qarşılıqlı əlaqəsi qarşılıqlı fayda əsasında formalaşır. Mədəniyyət turizmi inkişaf etdirir, turizm isə mədəniyyətin qorunmasını və yenidən canlanmasını təmin edir. Məsələn, son illərdə bir çox bölgələrdə qədim sənət növləri yenidən dirçəldilmiş, xalça toxuma, misgərlik, ağac oyma kimi peşələr turist marağı hesabına iqtisadi baxımdan da səmərəli sahəyə çevrilmişdir. Bu, həm milli dəyərlərin qorunmasına, həm də yerli əhalinin rifah səviyyəsinin yüksəlməsinə xidmət edir (5, s. 72).

Azərbaycanın turizm siyasəti mədəniyyət amilini əsas prioritetlərdən biri kimi qəbul edir. Dövlət tərəfindən qəbul olunan "Azərbaycan Respublikasında turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nda milli mədəni irsin qorunması, bərpası və beynəlxalq səviyyədə təbliği mühüm istiqamətlərdən biri kimi müəyyən olunmuşdur. Xüsusilə Şuşa şəhərinin "Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı" elan olunması bu istiqamətdə simvolik və strateji addımdır. Şuşa yalnız bir şəhər deyil, həm də Azərbaycan xalqının musiqi, poeziya, memarlıq və azadlıq ruhunun rəmzidir.

Mədəni turizmin inkişafı həm də milli kimliyin beynəlxalq səviyyədə tanıdılması deməkdir. Xarici turistlər Azərbaycanın tarixi abidələrini, xalq musiqisini, mətbəxini və qonaqpərvərliyini gördükcə bu xalq haqqında daha dərindən məlumat əldə edirlər. Bu, ölkənin imicinə, beynəlxalq münasibətlərinə və mədəni diplomatiyasına müsbət təsir göstərir. Mədəniyyətin turizm vasitəsilə təqdimatı həm də dünyada Azərbaycan haqqında stereotipləri dəyişdirir, onu zəngin tarixə və incəsənətə malik bir mədəniyyət mərkəzi kimi tanıdır [4, s. 77].

Turizmin mədəni irsə təsiri yalnız təbliğatla məhdudlaşmır. Bəzən turizmin artması abidələrin, təbiət ərazilərinin və mədəni obyektlərin həddindən artıq yüklənməsinə səbəb olur. Buna görə də davamlı turizm prinsiplərinə riayət olunması vacibdir. Davamlı turizm o deməkdir ki, bu sahənin inkişafı həm iqtisadi, həm ekoloji, həm də mədəni baxımdan balanslı şəkildə aparılmalıdır. Mədəni abidələrdən kommersiya məqsədilə deyil, elmi və tarixi baxımdan düzgün istifadə olunmalıdır. Azərbaycan bu istiqamətdə beynəlxalq təcrübəni tətbiq edərək həm turizmin iqtisadi faydasını artırır, həm də mədəni irsini gələcək nəsillər üçün qoruyur.

Mədəni irs yalnız daş və divarlardan ibarət deyil. O, həm də insan yaddaşında, dildə, musiqidə, adətlərdə və gündəlik həyatda yaşayır. Bu baxımdan, turizm mədəniyyətin yaşamasına xidmət edən sosial prosesdir. Turistlər yeni yerləri gəzərkən yalnız abidələri deyil, insanları, onların düşüncə tərzini, həyat fəlsəfəsini də tanıyır. Azərbaycan xalqının qonaqpərvərliyi, mehribanlığı və hörmət ənənəsi burada mədəniyyətin canlı hissəsi kimi təzahür edir. Bu xüsusiyyətlər ölkəmizin turizm brendinə çevrilə bilər və artıq çevrilməkdədir.

Turizm və milli mədəniyyətin tarixiliklə müasirliyin vəhdətindən ibarət olan mahiyyəti

Son illərdə Azərbaycanın turizm infrastrukturunun genişlənməsi, yeni mehmanxanaların, istirahət mərkəzlərinin, beynəlxalq aeroportların tikilməsi bu sahəyə dövlətin diqqətini göstərir. Lakin infrastruktur nə qədər mükəmməl olsa da, onun ruhunu mədəniyyət verir. Turizm obyektləri yalnız fiziki deyil, mənəvi mühitin daşıyıcısı olmalıdır. Məsələn, Qəbələdəki müasir otellərin yanında milli memarlıq üslubunda tikililər, folklor evləri və sənət guşələri yaradıldıqda turizm mədəni baxımdan daha dərin və mənalı olur.

Azərbaycan mətbəxi də turizmin ayrılmaz hissəsidir. Plov, dolma, kətə, piti, qutab, lavaş kimi milli yeməklər təkcə dad baxımından deyil, həm də mədəni məna daşıyır. Hər bölgənin öz yemək adəti, təqdimetmə üsulu və qonaqlıq ənənəsi var. Bu, xalqın dünyagörüşünü, təbiətlə vəhdətini, estetik zövqünü əks etdirir. Mətbəx turizmi son illərdə dünyada ən sürətlə inkişaf edən istiqamətlərdən biridir və Azərbaycan bu sahədə böyük potensiala malikdir.

Mədəniyyət həmçinin memarlıq vasitəsilə də turizmdə özünü göstərir. Qız qalası, İçərişəhər, Şəki Xan Sarayı, Qobustan qaya rəsmləri, Naxçıvanın Möminə Xatun türbəsi kimi abidələr Azərbaycanın mədəni tarixinin əyani göstəriciləridir. Bu abidələr həm milli kimliyin simvolları, həm də turizmin cəlbedici məkanlarıdır. Hər biri minilliklərin səsini daşıyır və gələcək nəsillərə mədəni irsin dəyərini xatırladır [1, s. 99].

Turizmin inkişafı eyni zamanda bölgələrdə sosial-iqtisadi canlanmaya səbəb olur. Yerli əhali üçün yeni iş yerləri açılır, milli sənətkarlıq məhsullarına tələbat artır, xidmət sektoru inkişaf edir. Bu, mədəniyyətin iqtisadi gücə çevrilməsi deməkdir. Beləliklə, turizm təkcə istirahət və əyləncə deyil, həm də mədəni və sosial inkişafın mühüm amilidir.

Nəticə etibarilə, turizm və mədəniyyət bir-birini tamamlayan iki anlayışdır. Mədəniyyət turizmin ruhunu, turizm isə mədəniyyətin davamlılığını təmin edir. Azərbaycan kimi zəngin tarixi və mədəni irsə malik ölkələr üçün bu qarşılıqlı əlaqə həm milli kimliyin qorunması, həm də beynəlxalq səviyyədə tanıdılması baxımından həyati əhəmiyyət daşıyır. Hər bir qədim qala, hər bir xalq mahnısı, hər bir xalça naxışı təkcə keçmişin yadigarı deyil, həm də gələcəyə açılan pəncərədir. Turizm bu pəncərəni bütün dünyaya açır və mədəniyyətimizin nurunu daha da parlaq göstərir.

Azərbaycanın gələcəyi onun mədəni dəyərlərinə sahib çıxmaqdan və bu dəyərləri müasir turizm vasitəsilə dünyaya təqdim etməkdən keçir. Mədəniyyətimizi yaşatmaq, onu qorumaq və paylaşmaq təkcə borc deyil, həm də milli qürur məsələsidir. Turizm bu qüruru daşıyan körpüdür – keçmişlə gələcək, yerli ilə qlobal arasında uzanan mənəvi körpü. Bu körpünü nə qədər möhkəm qursaq, mədəniyyətimiz də bir o qədər əbədi yaşayacaq.

Müasir turizm mədəniyyətinin inkişaf proseslərində yeni iqtisadi reallıqların nəzərə alınması

Turizmin və mədəniyyətin qarşılıqlı əlaqəsində müasir texnologiyaların rolu da xüsusi diqqətə layiqdir. XXI əsr informasiya və rəqəmsallaşma dövrüdür. Bugünkü dünyada mədəniyyətin tanıdılması, turizm məhsullarının təqdimatı və turizm xidmətlərinin təşkili artıq rəqəmsal mühitdə həyata keçirilir. Virtual muzeylər, onlayn sərgilər, 3D abidə modelləri və turizm tətbiqləri vasitəsilə dünyanın istənilən yerindən insanlar Azərbaycan mədəniyyəti ilə tanış ola bilirlər. Bu, həm maarifləndirici, həm də iqtisadi baxımdan səmərəli prosesdir. Rəqəmsal turizm həm də ölkəmizin uzaq regionlarının tanıdılmasına, orada yaşayan insanların yaradıcılıq məhsullarının bazara çıxmasına şərait yaradır.

Məsələn, Qarabağ bölgəsinin azad olunmasından sonra bu ərazilərdə aparılan bərpa və yenidənqurma işləri təkcə fiziki infrastrukturu deyil, həm də mədəni irsi dirçəltməyə yönəlib. Şuşa, Ağdam, Füzuli, Zəngilan kimi şəhərlərdə mədəni və tarixi obyektlərin bərpası, muzeylərin və sənət

evlərinin yaradılması bölgəni gələcəyin əsas turizm istiqamətlərindən birinə çevirəcək. Bu proses təkcə turizmin inkişafı deyil, həm də milli yaddaşın bərpasıdır. Hər bir abidənin bərpası, hər bir festivalın təşkil olunması işğaldan sonra ruhun dirçəlişidir. Beləliklə, turizm həm də mədəni müalicə vasitəsinə çevrilir – xalqın tarixi ağrısını unutmadan, onu mənəvi gücə çevirərək gələcəyə daşımaq üçün [3, s. 65].

Mədəniyyətin və turizmin gələcək inkişafı gənclərin bu sahəyə marağından çox asılıdır. Gənc nəsil milli dəyərləri yalnız oxumamalı, həm də yaşamalıdır. Müasir gənclər yeni texnologiyalarla yanaşı, köklü ənənələrə də sahib çıxanda, turizmin ruhu daha rəngarəng olur. Gənclərin turizm sahəsində çalışması, milli musiqi, sənət və mətbəx irsinin tanıdılması istiqamətində layihələr həyata keçirməsi bu sahənin gələcəyinə ümid verir. Gənclərin idarə etdiyi turizm startapları, ekoturizm təşəbbüsləri, mədəni tədbirlərin rəqəmsal platformalarda təqdimatı artıq ölkəmizdə formalaşan yeni tendensiyadır.

Mədəniyyət və turizm yalnız iqtisadi fəaliyyət deyil, həm də milli ideologiyanın daşıyıcısıdır. Hər bir turist Azərbaycanı gəzərkən təkcə dağlara və dənizə baxmır, həm də bu xalqın düşüncəsini, həyat tərzini, dəyərlərini görür. Bu mənada, hər bir bələdçi, hər bir sənətkar, hər bir ev sahibi Azərbaycanın səfirinə çevrilir. Onların davranışı, qonaqpərvərliyi, danışığı ölkəmizin mədəni simasını formalaşdırır. Buna görə də turizm sahəsində çalışan hər bir şəxs mədəniyyətin daşıyıcısı kimi məsuliyyətli olmalıdır.

Qloballaşma dövründə mədəniyyətlərarası dialoq da turizmin vacib funksiyalarından biridir. Müxtəlif millətlərdən olan turistlərin bir araya gəlməsi, onların bir-birinin mədəniyyətinə hörmətlə yanaşması sülhün və qarşılıqlı anlaşmanın möhkəmlənməsinə xidmət edir. Azərbaycan bu baxımdan unikal nümunədir. Burada əsrlər boyu müxtəlif etnik və dini qruplar birgə yaşamış, ortaq dəyərlər formalaşdırmışdır. Multikulturalizm prinsipləri Azərbaycan cəmiyyətinin təməl dəyərlərindən biri kimi qəbul olunur. Turizm vasitəsilə bu dəyərlər dünyaya təqdim olunur və ölkəmiz mədəni tolerantlıq nümunəsi kimi tanınır.

Uzunmüddətli iqtisadi prioritetlərin əlçatan olması turizm və milli mədəniyyətin aktuallığı kimi

Gələcəyə baxdıqda, Azərbaycan turizminin əsas məqsədlərindən biri mədəni müxtəlifliyi qorumaqla yanaşı, onu beynəlxalq səviyyədə rəqabətədavamlı məhsula çevirməkdir. Bunun üçün innovativ yanaşmalara, yaradıcı iqtisadiyyata və "ağıllı turizm" konsepsiyasına ehtiyac var. "Ağıllı turizm" anlayışı ziyarətçi təcrübəsini rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə daha zəngin və fərdiləşdirilmiş hala gətirir. Bu yanaşma həm mədəniyyətin qorunmasına, həm də turist məmnuniyyətinə xidmət edir.

Azərbaycan turizminin gələcəyi həm də regional əməkdaşlıqla bağlıdır. Qafqaz regionu, Xəzər hövzəsi və Türk dünyası ölkələri ilə birgə turizm marşrutları hazırlanarsa, bu həm iqtisadi, həm də mədəni baxımdan böyük qazanc gətirər. Məsələn, "İpək Yolu" istiqamətində birgə turizm layihələri Azərbaycanın mədəni irsini beynəlxalq səviyyədə daha geniş tanıdacaq. Bu cür layihələr təkcə turizm gəlirlərini artırmaqla qalmır, həm də xalqlar arasında mədəni yaxınlaşmanı gücləndirir [4, s. 114].

Azərbaycanın turizm və mədəni irs siyasətində dayanıqlılıq və ekoloji balansın qorunması da əsas prioritetlərdəndir. Turizmin ekoloji mühitə təsiri minimuma endirilməli, təbiət və tarixi abidələr qorunmalıdır. Bu məqsədlə ölkədə "yaşıl turizm" və "ekoturizm" kimi istiqamətlər inkişaf etdirilir. Xüsusilə milli parklar, təbiət qoruqları və kənd turizmi mədəni və ekoloji dəyərlərin birgə təqdim olunmasına şərait yaradır.

Bütün bu proseslərin mərkəzində isə insan amili dayanır. Turizmin uğurlu inkişafı üçün peşəkar kadrlar, bələdçilər, sənətkarlar və mədəniyyət işçiləri yetişdirilməlidir. Onların fəaliyyəti həm mədəni irsin qorunmasına, həm də turistlərə keyfiyyətli xidmət göstərilməsinə yönəlməlidir. Mədəni irsin təbliği və qorunması yalnız dövlətin işi deyil, həm də hər bir vətəndaşın mənəvi borcudur.

Nəticə etibarilə, müasir turizm və mədəni irs anlayışları bir-birini tamamlayan və qarşılıqlı təsir göstərən iki mühüm sahədir. Mədəni irs turizmin əsas məzmununu formalaşdırır, turizm isə mədəni irsin qorunmasına və dünyaya tanıdılmasına imkan yaradır. Azərbaycan bu baxımdan böyük potensiala malikdir. Zəngin tarixi, rəngarəng təbiəti, qədim adət-ənənələri və qonaqpərvər xalqı ilə ölkəmiz müasir turizmin mərkəzlərindən birinə çevrilməkdədir. Bu istiqamətdə həyata keçirilən dövlət proqramları, beynəlxalq əməkdaşlıq, yeni layihələr və bərpa işləri Azərbaycanın mədəni irsini daha geniş miqyasda tanıtmaq məqsədi daşıyır.

Azərbaycanın müasir turizm siyasətinin əsas məqsədi milli dəyərləri qorumaq, onları gələcək nəsillərə ötürmək və dünyaya təqdim etməkdir. Hər bir turistin ölkəmizdə keçirdiyi xoş təəssüratlar, gördüyü tarixi abidələr, eşitdiyi muğam sədaları, dadına baxdığı milli yeməklər Azərbaycan mədəniyyətinin canlı təbliğatına çevrilir. Bu, həm milli qürur mənbəyidir, həm də beynəlxalq aləmdə ölkəmizin nüfuzunun möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Beləliklə, müasir turizm mədəni irsimizin yaşadılması və təbliğində mühüm rola malikdir. O, həm xalqımızın tarixi yaddaşını qoruyur, həm də bu yaddaşı dünya miqyasında tanıdaraq, Azərbaycanı qədim sivilizasiyanın beşiyi və müasir mədəniyyətin daşıyıcısı kimi təqdim edir. Turizm vasitəsilə milli kimliyimiz, ənənələrimiz və mənəvi dəyərlərimiz gələcək nəsillərə ötürülür. Hər bir səyahət, hər bir turist, hər bir mədəni tədbir bu məqsədə xidmət edir: Azərbaycan mədəniyyətini yaşatmaq və onu dünyaya tanıtmaq.

Bütün bu istiqamətlərin mərkəzində bir həqiqət dayanır: turizm və mədəniyyət ayrılmazdır. Onlardan biri olmadan digəri tam dəyər qazanmır. Turizm mədəniyyətin iqtisadi nəfəsi, mədəniyyət isə turizmin mənəvi ruhudur. Azərbaycanın bugünkü inkişaf strategiyası bu iki sahəni birləşdirərək həm milli irsi qorumağı, həm də müasir dünyaya inteqrasiyanı təmin etməyi qarşısına məqsəd qoyur.

Hər bir səyahət insanın iç dünyasına da səyahətdir. Hər bir turist ölkəmizdən qayıdarkən öz yaddaşında Azərbaycanın bir parçasını aparır – bəzən bir muğam sədası, bəzən bir xalça naxışı, bəzən bir qonaqpərvər gülümsəmə şəklində. Bu isə turizmin ən ali məqsədidir: mədəniyyətin canlı şəkildə ötürülməsi. Azərbaycan xalqının zəngin mədəniyyətini, səmimiyyətini və tarixini hər gələn turistin qəlbində iz buraxacaq qədər dərin şəkildə yaşatmaq bizim ümumi vəzifəmizdir [5, s. 124].

Beləcə, turizm və mədəniyyət bir-birini tamamlayan, bir-birinə dayaq olan iki sütun kimi Azərbaycan cəmiyyətinin gələcək inkişafında mühüm rol oynayır. Bu sahələrin harmonik inkişafı yalnız iqtisadi uğurlar deyil, həm də milli mənəviyyatın, tarixi yaddaşın və bəşəri dəyərlərin qorunması deməkdir. Azərbaycanın sabahı onun bu gün mədəniyyətinə necə sahib çıxmasından asılıdır. Turizm isə bu sahiblik hissəsini dünyaya göstərən ən təsirli güzgüdür – həm özümüzü, həm də kimliyimizi göstərən güzgü.

Nəticə:

Turizm milli mədəniyyətin dünyada tanıdılması, xalqın tarixi və ənənələrinin geniş auditoriyaya çatdırılması üçün mühüm vasitədir.

Azərbaycanın zəngin mədəni irsi, musiqisi, ədəbiyyatı, xalçaçılıq və memarlıq nümunələri turizmin inkişafında əsas cəlbedici amillərdən biridir.

Turizmin inkişafı milli dəyərlərin qorunmasına, bölgələrdə mədəni canlanmanın güclənməsinə və yerli icmaların sosial-iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşmasına töhfə verir.

Mədəni turizm marşrutlarının genişləndirilməsi və yeni turizm layihələrinin reallaşdırılması milli irsin müasir formada təqdim olunmasını təmin edir.

Milli mədəniyyətin təbliği və turizmin inkişafı arasında balanslı siyasət aparılması həm iqtisadi, həm də mənəvi baxımdan davamlı nəticələr yaradır.

Turizm sektorunda çalışan mütəxəssislərin milli-mənəvi dəyərlərə bələd olması turistlərə ölkə mədəniyyətinin düzgün və dərin təqdiminə imkan yaradır.

Dövlət və özəl sektorun birgə fəaliyyəti nəticəsində mədəni turizm infrastrukturu təkmilləşir, tarixi abidələr və mədəni irs obyektləri daha effektiv şəkildə qorunur.

Nəticə etibarilə, turizm və milli mədəniyyətin vəhdəti Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunu artırır, mədəni irsin qorunmasını təmin edir və ölkənin dayanıqlı inkişaf strategiyasına mühüm töhfə verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Turizm və səyahətlər (rəsmi kataloq). Bakı, 20-22 aprel, 2006.
2. Məmmədov C., Bilalov B. Azərbaycanda turizmin müasir durumu. «Dirçəliş - XXI əsr», № 71, 2004.
3. Məmmədov C. A. Sultanova M. V., Rəhimov S. N. Beynəlxalq turizmin coğrafiyası, Bakı, 2002.
4. Məmmədov C. A., Rəhimov S. H. Turizm termin və anlayışlarının izahlı ensiklopedik lüğəti. Bakı, 2003.
5. Əmirxanov S. Hüseynov İ. Dünya muzeyləri və tarixi mədəniyyət abidələri. BDU nəşriyyatı, 1996.

Məqalənin redaksiyaya daxilolma tarixi: 17.10.2025

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 20.10.2025

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 24.10.2025